

Informácia o implementácii opatrení smerujúcich k zvýšeniu ochrany, bezpečnosti a posilneniu postavenia novinárov a iných pracovníkov médií.

Prvé konkrétne kroky, ktoré boli urobené vo vzťahu k ochrane novinárov, boli realizované v roku 2021, čo je až tri roky po vražde Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej.

Stalo sa tak prostredníctvom prípravy novej mediálnej legislatívy, ktorá reflektovala aj odporúčania Centra pre pluralitu médií a slobodu médií Európskeho univerzitného inštitútu vo Florencii (Media Pluralism Monitor - European University Institute) a následne rozpracovaním plánu implementácie Odporúčania Komisie (EÚ) 2021/1534 zo 16. septembra 2021 k zaručeniu ochrany, bezpečnosti a posilneniu postavenia novinárov a iných pracovníkov médií v Európskej únii. Súčasná mediálna legislatíva, účinná od 1. 8. 2022, výrazne presahuje minimálne opatrenia uvedené v smernici o audiovizuálnych mediálnych službách, posilňuje ochranu novinárskych zdrojov a zachováva slobodu novinárskeho povolania bez potreby akejkoľvek registrácie alebo osobitného súhlasu.

V tejto súvislosti, za účelom lepšej ochrany novinárov, zrealizovalo Ministerstvo kultúry SR (ďalej aj „MK SR“) v roku 2022 workshop s holandskou platformou PersVeilig poskytujúcou tamojším novinárom širokospektrálnu podporu. Predmetný workshop pozostával z troch samostatných stretnutí; jedno so zamestnancami verejnej správy s dôrazom na políciu, druhé s novinármi, vydavateľmi a vysielateľmi a tretie s poskytovateľom verejnoprávnych médií. Jednotlivé stretnutia zároveň pomohli iniciovať prvý prieskum o hrozbách pre novinárov, uskutočnený Investigatívnym centrom Jána Kuciaka (ICJK). Zároveň MK SR v spolupráci s Veľvyslanectvom Holandského kráľovstva v Bratislave zorganizovalo aj stretnutie zástupcov holandskej a slovenskej polície na tému ochrany novinárov.

Vo februári 2023 Investigatívne centrum Jána Kuciaka na medzinárodnej konferencii Media Freedom 2023, organizovanej v Bratislave MK SR (pod záštitou medzinárodnej koalície štátov Media Freedom Coalition), prezentovalo prvé výsledky a zistenia svojho prieskumu o bezpečnosti novinárov a novinárov na Slovensku. Tento výskum pre Investigatívne centrum Jána Kuciaka spracovala agentúra AKO a v decembri 2022 a v januári 2023 sa do neho zapojilo 400 novinárov. Investigatívne centrum Jána Kuciaka na tomto podujatí zároveň predstavilo aj novú platformu <https://bezpecna.zurnalistika.sk/>, ktorej cieľom je monitoring útokov voči novinárom/-kam a pomoc tým, ktorí/-é sa stanú terčom útokov.

Podľa ICJK „vzorku tvorilo takmer 44 percent novinárov a 56% novinárov. Viac ako 80% z nich pracuje v celoštátnych médiách, 16% v regionálnych a miestnych a 3% v medzinárodných redakciách. Najväčšie zastúpenie mala veková kategória 26 až 55 rokov (takmer 83%), novinári nad 55 rokov tvorili 8,2% výskumnej vzorky a do výskumu sa zapojilo aj takmer 9% novinárov do 25 rokov. Z pohľadu dĺžky novinárskej praxe bola napočítanejšou skupina novinárov, ktorí sú v žurnalistike viac ako 10 rokov (55%), novinári s praxou 2-10 rokov tvorili 35% zapojených do výskumu a začínajúci žurnalisti s praxou do 2 rokov jednu desatinu vzorky“.

Z prieskumu vyplynulo, že

- **dve tretiny (66,2%) novinárov zažilo v uplynulých 12 mesiacoch incident (útok alebo hrozbu);**
- **47% si myslí, že za 5 rokov sa počet incidentov zvýšil, podľa 22% je na rovnakej úrovni, podľa 8% došlo k zníženiu;**
- **najčastejším incidentom (76%) za posledných 12 mesiacov bol verbálny útok (osobný alebo online);**
- **85% novinárov považuje hrozby a zastrašovanie za hrozbu pre slobodu slova;**
- **16% zažilo autocezúru spojenú s potenciálnymi alebo skutočnými hrozbami;**
- **97% novinárov by uvítalo systém, ktorý pomáha novinárom čeliacim útoku, ohrozeniu, žalobe a pod.;**
- **65% považuje opatrenia zamestnávateľa v oblasti ochrany novinárov za dostatočné, 35% za nedostatočné.**

Aktuálne v rámci iniciatívy bezpecna.zurnalistika.sk k 14. 9. 2023, teda za 6 mesiacov fungovania bolo nahlásených 28 incidentov súvisiacich s výkonom povolania.

Druhy incidentov:

- **Hrozba (verbálna, online, prostredníctvom sociálnych sietí, email, list, dozvedel som sa o hrozbe zo svojich zdrojov) - 12 hlásení.**
- **Prenasledovanie/obťažovanie (online, alebo osobne) - 5 hlásení.**
- **Právna hrozba, žaloba, šikanózna žaloba (SLAPP) - 3 hlásenia.**
- **Fyzický útok (strkanie, sácanie, úder, kopanec, bitka, zranenie a pod.) - 3 hlásenia.**

- **Hrozba smrťou mne alebo mojim blízkym - 1 hlásenie.**
- **Diskriminácia (kvôli pohlaviu, pôvodu, presvedčeniu, sexuálnej orientácii a pod.) - 1 hlásenie.**

Za účelom zmiernenia negatívnych dopadov na novinárov a iných pracovníkov médií a za účelom implementácie odporúčaní na ochranu novinárov MK SR vyvíja viacero iniciatív.

Na návrh MK SR je problematika ochrany novinárov tiež súčasťou Stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR do roku 2028. Jednou z priorít je vytvorenie metodiky postupu polície za účelom ochrany novinárov na rizikových masových podujatiach a tiež vytvorenie mechanizmu monitorovania útokov na novinárov a trestných činov, ktorých obeťami sú novinári. Na oboch úlohách by malo MK SR spolupracovať s Ministerstvom vnútra SR. V súčasnosti prebieha aj proces vytvárania kontaktných miest pre novinárov v rámci policajného zboru.

Aktuálne pracuje MK SR aj na možnosti vzdelávania sudcov/-kýň v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti SR a medzinárodnou organizáciu UNESCO.

V rámci prijímaných opatrení na ochranu novinárov a médií sa MK SR snaží o implementáciu nielen opatrení uvedených v nástrojoch EÚ, ale aj Rady Európy, OBSE a UNESCO v širšom kontexte posilňovania plurality médií.

V tejto súvislosti bola aj jasne deklarovaná podpora návrhu nariadenia EÚ o slobode médií (EMFA) s aktívne presadzovanou negociačnou prioritou rozšíriť ochranu novinárov/-k pred všetkými formami nebezpečného prenasledovania, najmä v online prostredí, čo najširšia ochrana zdroja, zachovanie princípu redakčnej nezávislosti, ukotvenie princípov nezávislého postavenia a fungovania verejnoprávnych médií a maximálna transparentnosť pri prideľovaní štátnej reklamy.

V rámci Rady Európy je MK SR najaktívnejšie v prácach proti tzv. žalobám SLAPP. Ide o druh žaloby, ktorá nie je nevyhnutne podaná s cieľom vyhrať súdny spor, ale s cieľom umlčať, zastrašovať alebo obťažovať jednotlivcov alebo skupiny, ktoré uplatňujú svoje právo na slobodu prejavu a zúčastňujú sa na verejnom diskurze. Žaloby SLAPP často používajú jednotlivci, korporácie alebo organizácie na potlačenie kritiky, zabránenie odporu verejnosti alebo odradenie ľudí od zapojenia sa do aktivít, ako sú protesty, občianska iniciatíva alebo investigatívna žurnalistika.

So zvýšenou ochranou, bezpečnosťou a posilnením postavenia novinárov a iných pracovníkov médií súvisí aj téma mediálnej výchovy a boja proti dezinformáciám. MK SR zverejnilo v auguste 2023 novú výzvu v rámci dotačného programu 5 práve za účelom podpory a rozvoja mediálnej výchovy a boja proti dezinformáciám. Podpora je zameraná predovšetkým na zlepšenie schopnosti kriticky posudzovať a ďalej interpretovať mediálne šírené obsahy, selektívne využívať mediálne výstupy pre pozitívne formovanie osobnostného a profesijného rastu, vývoj a rozvoj mediálnej gramotnosti, vydávanie tematických publikácií, organizovanie cielených kampaní zameraných na mediálnu gramotnosť a zvýšenie povedomia o vplyve dezinformácií či vytváranie samoregulačných nástrojov na určených na vyhľadávanie, monitorovanie a odstraňovanie dezinformácií.

Napriek tomu, že odporúčanie Komisie (EÚ) 2021/1534 je určené členským štátom, niektoré aspekty môžu splniť len neštátne subjekty alebo ich možno splniť len v spolupráci s nimi. V tejto súvislosti akčný plán Iniciatívy otvorenej vlády na roky 2024 – 2026 obsahuje tri špecifické úlohy súvisiace s ochranou novinárov, a to:

1. Zriadiť a priebežne koordinovať platformu zainteresovaných partnerov na národnej úrovni s cieľom koordinácie a implementácie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných a národných iniciatív na podporu slobody tlače a ochrany novinárov, zverejniť štatút platformy zainteresovaných partnerov na webovom sídle MK SR; zodpovedné MK SR v spolupráci s MS SR, MV SR, MZVaEZ SR, termín plnenia do 31. januára 2024.
2. Zmapovať a vypracovať plán implementácie a nastaviť systém monitoringu a evaluácie implementácie existujúcich odporúčaní na zvýšenie bezpečnosti novinárov a iných pracovníkov médií v EÚ; zodpovedné MK SR v spolupráci s MZVaEZ SR, MS SR, MV SR, termín plnenia do 30. septembra 2024.
3. Vypracovať strategický plán implementácie odporúčania Rady Európy k súdnym žalobám SLAPP, ktoré sa snažia zabrániť účasti verejnosti, osobitne novinárom, na informovaní o veciach verejného záujmu; zodpovedné MK SR v spolupráci s MS SR, termín plnenia do 30. septembra 2024.

Aj Stratégia kultúry a kreatívneho priemyslu SR 2030 obsahuje Strategickú prioritu 7.7, ktorej cieľom je zabezpečiť zvýšenie ochrany a bezpečnosti novinárov a novinárov, a to najmä prostredníctvom implementácie opatrení vyplývajúcich z Odporúčania Komisie (EÚ) 2021/1534, ako aj v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky prijať

legislatívne opatrenia proti účelovým žalobám smerovaným proti práci novinárov a novinárov (SLAPP).

Aktuálne v rámci prijímaných a plánovaných opatrení boli identifikované dve oblasti, ktoré sú problematické a v rámci ktorých je potrebný vyvinúť nové iniciatívy:

Verbálne útoky na novinárov. Ide o problém, ktorý ak nepresiahne intenzitu, aby mohol byť hodnotený ako priestupok alebo trestný čin, zostáva v rovine morálky a etiky jednotlivca. Napriek tomu je potrebné hľadať spôsoby, ako sa s daným problémom vyrovnáť, najmä vo vzťahu k útočným vyjadreniam politikov a verejných činiteľov.

Ochrana zraniteľných skupín profesionálov/-ok s vyššou intenzitou útokov, ako sú ženy, LGBTIQ+ novinári/-ky, príslušníci národnostných a etnických menšín, profesionáli/-ky s odlišným rasovým pozadím. Tieto skupiny sa stávajú častejšie objektom útokov, útoky sú intenzívnejšie a často zostávajú nenahlásené. Podľa zistení Reuters Institute v priemere 40 % novinárov na 12 trhoch tvoria ženy, pričom podľa zistení ICJK čelí útokom (ročne) 34 % novinárov v porovnaní s 24 % mužov.

* * *

I keď doteraz prijaté opatrenia možno hodnotiť ako nepostačujúce, je dôležité zdôrazniť, že pokrok Slovenska v tejto oblasti je badateľný a smeruje pozitívnym smerom.

Aj na základe zatiaľ prijatých krokov sa Slovensko v rebríčku slobody tlače v 2023 posunulo o 10 miest (z 27. na 17. miesto) a o 18 miest (35. miesto) v porovnaní s rokom 2021. Podľa organizácie Reportéri bez hraníc (RSF) k postupu prispela aj legislatíva na zlepšenie ochrany novinárskych zdrojov a prístupu k verejným informáciám, ako aj na zvýšenie transparentnosti vlastníctva a financovania médií. Napriek tomu existuje množstvo medzier pri prijímaní ďalších konkrétnych opatrení na zabezpečenie slobody tlače.

V hodnotení Media Pluralism Monitor 2023 so skóre rizika 47 % skončilo Slovensko najlepšie spomedzi krajín V4 a spomedzi „post socialistických“ krajín Slovensko predstihli len pobaltské krajiny.

Je však dôležité, aby Slovensko

1. pokračovalo v snahách o implementáciu nástrojov a odporúčaní EÚ, Rady Európy, OBSE a UNESCO pri posilňovaní plurality médií a ochrane novinárov,

2. pokračovalo v iniciatívach na úrovni EU a Rady Európy smerom k platformám na ochranu novinárov
3. aktívne participovalo na kampani Rady Európy za bezpečnosť novinárov, a to najmä prostredníctvom
 - a. podpory kampaní zdôrazňujúcich dôležitosť slobody tlače;
 - b. prijatia národného akčného plánu pre bezpečnosť novinárov;
 - c. poskytovania pomoci pri rozvoji vhodných právnych a inštitucionálnych rámcov;
 - d. snahy o efektívnu a výraznú zmenu podmienok práce novinárov.

Prílohy 1:

Predbežná informácia k plneniu cieľov Odporúčania Komisie (EÚ) 2021/1534 zo 16. septembra 2021 k zaručeniu ochrany, bezpečnosti a posilneniu postavenia novinárov a iných pracovníkov médií v Európskej únii